

IDEOLOGIA I CIÈNCIA A PROPÒSIT DE PASTEUR

Juli Peretó

Una taula rodona, tot recordant el centenari de la mort de Pasteur, féu confluïr historiadors de la ciència i científics per a debatre el llegat de Pasteur i la investigació actual sobre vacunes i sida. La iniciativa de l'Institut Français de València, del CSIC i de la mateixa Universitat de València ens permeté comprovar que la valuosa herència de Pasteur —l'ideal d'una recerca científica al servei del benestar humà— és representada pel paper que actualment té l'Institut Pasteur en la investigació sobre la sida i moltes altres malalties infeccioses.

L'obra i personalitat de Pasteur ha estat objecte de revisió i debat recentment. Així, Gerald Geison ha publicat *The Private Science of Louis Pasteur* (Princeton University Press, 1995) on ens presenta el científic francès com un dels més grans que mai han existit, però a diferència de les anteriors bio(hagio)grafies ens descobreix que, lluny de la perfecció, Pasteur va jugar brut més d'una vegada. Geison ha inspeccionat els quaderns de laboratori de Pasteur i ha descobert la intuïció, l'atreuiment i, fins i tot, la falta de sinceritat quan calia convèncer per damunt de tot. Per exemple, durant l'experiment públic de 1881 amb la vacuna contra el carboncle, Pasteur realment no va usar les preparacions fetes amb el seu mètode d'afebliment dels bacteris per exposició a l'aire — com tothom pensava— sinó els químicament modificats, d'acord amb el mètode del seu rival Jean-Joseph H. Toussaint. O quan va provar la vacuna antiràbica amb Joseph Meister en 1885, el nen va ser exposat a més riscos dels èticament acceptables, fins i tot si considerem els costums de l'època.

Els experiments clàssics de Pasteur i Pouchet sobre la generació espontània han estat escollits per Harry Collins i Trevor Pinch (*The Golem. What Everyone should Know about Science*, Cambridge University Press, 1993) com un dels exemples paradigmàtics que el decurs del desenvolupament científic no és el resultat directe de la teoria, l'observació i l'experimentació. Més aviat, el coneixement científic sovint deriva de la interpretació de resultats ambigus dins d'un marc imposat pels prejudicis culturals dels científics. Durant el famós debat amb Pouchet sobre la generació espontània, Pasteur va rebutjar dades que haurien indicat que la vida microbiana s'originava *de novo*. Les

arrels d'aquesta convicció es troben en el seu conservadorisme ideològic. La teoria de la selecció natural com a explicació causal de l'evolució deixava sense respondre la qüestió de l'origen de la vida. Tot i que en darrer terme, lògicament calia acceptar que molt al començament del procés s'haurien donat les condicions per algun tipus de generació espontània, una transició natural d'allò inanimat als éssers vius més primitius. Els catòlics francesos reaccionaren vivament davant el darwinisme i defensaren aferrissadament la visió alternativa: la creació divina de les espècies vives. Per això, la importància per a Pasteur de demostrar la impossibilitat de la generació espontània: no ocorreria ni hauria ocorregut mai en la història de la Terra perquè “admetre la doctrina de la generació espontània [...] equival a admetre un Déu superflu”. Públicament Pasteur renegava així del seu lema “la ciència no és qüestió ni de religió, ni filosofia, ni espiritualisme [...] el problema de la generació espontània és una qüestió de fets”.

La idea d'un judici objectiu del treball de Pasteur sobre la generació espontània davant els resultats de Pouchet és falsa. Les dues comissions anomenades per l'Académie des Sciences eren obertament i visceralment —ideològicament— contràries a la generació espontània. El biaix existia abans de conèixer els resultats de les proves. El cas és que certa història de la ciència ens tracta de presentar aquesta com una activitat intel·lectual sense influències extracientífiques. Tanmateix, Pasteur i el debat sobre la generació espontània influït pel pensament polític i religiós del Segon Imperi francès és un meravellós exemple de les interferències socials sobre el quefer del científic.

Però quan, sota els embolcalls dels prejudicis ideològics, s'ha trepitjat la frontera de la mala fe i el frau? En l'apropiació per part del laboratori de Gallo en el National Cancer Institute de la mostra del virus de la sida preparada per l'equip de Montagnier de l'Institut Pasteur i el reclam per part dels nord-americans de la prioritat de la descoberta, hi ha alguna cosa més que una quantitat astronòmica de diners associats al desenvolupament de mètodes diagnòstics i terapèutics per a la malaltia? Aquest litigi ha durat onze anys. La prioritat del Pasteur ha estat reconeguda i el prestigi de l'eminent viròleg Gallo s'ha evaporat.